

Investigation of the relationship between family communication patterns and social creativity in students

Hasanzadeh M. MSc¹, Yousefi F. PhD[✉]

[✉]*Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran*

¹*Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Shiraz University, Shiraz, Iran*

Submitted: 2012.7.18 Accepted: 2013.6.2

Abstract

Introduction: The aim of the present study was to investigate the relationship between family communication patterns (conversation and conformity) and social creativity in students.

Method: The sample of the study included 392 junior high school students from first to third grades (148 males and 244 females), selected using multi-stage cluster sampling. The revised version of Family Communication Patterns Scale and social creativity problem-solving tasks were used for data collection. The validity and reliability of used tools were at a satisfactory level for use in an Iranian context. Data analysis was done using multiple regression analysis.

Results: The obtained results showed that family conversation orientation had a positive and significant contribution to the prediction of social creativity. The family conformity orientation was found to be a negative and significant predictor of social creativity.

Conclusion: As a result, it can be concluded that high conversation orientation in family can increase social creativity in children whereas emphasis on conformity in family decreases the children's social creativity.

Keywords: Family Communication Patterns, Social Creativity, Conversation, Conformity

رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده و خلاقیت اجتماعی دانش‌آموزان

مرضیه حسن زاده^۱، فریده یوسفی[✉]

[✉]گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
^۱گروه روانشناسی تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۳/۱۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۴/۲۸

چکیده

مقدمه: هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین الگوهای ارتباطی خانواده (گفت و شنود و همنوایی) و خلاقیت اجتماعی دانش‌آموزان می‌باشد. **روش:** نمونه پژوهش حاضر شامل ۳۹۲ دانش‌آموز پایه اول تا سوم راهنمایی (۱۴۸ پسر و ۲۴۴ دختر) بود. به منظور انتخاب آزمودنی‌ها از بین فهرست مدارس راهنمایی شهرستان شیراز دو مدرسه دخترانه و دو مدرسه پسرانه به صورت تصادفی انتخاب و از هر پایه تحصیلی نیز به صورت تصادفی یک کلاس انتخاب گردید. سپس کلیه دانش‌آموزان کلاس‌ها، مقیاس تجدید نظر شده الگوهای ارتباطی خانواده و تکالیف حل مسأله خلاقیت اجتماعی را تکمیل نمودند. اعتبار و روایی این ابزارها برای استفاده در فرهنگ ایرانی احراز گردید. اطلاعات جمع‌آوری شده با استفاده از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش همزمان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان داد که جهت‌گیری گفت و شنود خانواده پیش‌بینی کننده مثبت و معنادار خلاقیت اجتماعی است. جهت‌گیری همنوایی خانواده نیز پیش‌بینی کننده منفی و معنادار خلاقیت اجتماعی می‌باشد. **نتیجه‌گیری:** ارتقاء گفت و شنود خانواده، پیش‌بینی کننده خلاقیت اجتماعی در فرزندان است در حالی که تأکید بر همنوایی در خانواده، از میزان خلاقیت اجتماعی فرزندان می‌کاهد.

کلیدواژه‌ها: الگوهای ارتباطی خانواده، خلاقیت اجتماعی، گفت و شنود، همنوایی

مقدمه

خانواده، از مهم‌ترین نهاد مؤثر در تربیت و رفتار آدمی و همچنین شکل‌دهنده شخصیت وی به شمار می‌رود. خانواده نظامی است که اولین تأثیرها را بر زندگی شخص اعمال می‌کند و میزان سازگاری او را با محیط اجتماعی اطرافش تعیین می‌نماید. عوامل مختلفی در یک خانواده وجود دارند که هر یک به نحوی بر فرایند تحول و رشد فرزندان اثر می‌گذارند. عواملی از قبیل تعداد اعضای خانواده، سطح تحصیلات و درآمد والدین، روابط موجود در یک خانواده و میزان همبستگی‌های فرزندان و والدین از جمله متغیرهای مؤثر بر رشد فرزندان محسوب می‌شوند [۱]. واترلاویک، بیوین و جکسون، ۱۹۶۷، به نقل از رحیمی و خیر [۲] خانواده را نظامی قانون‌گذار تعریف می‌کنند که اعضای آن به طور مداوم در حال تعریف و تعریف مجدد ماهیت روابط خود بر مبنای الگوی ارتباطات‌شان هستند. شناخت این الگوها به شناخت بعضی از جنبه‌های عملکرد خانواده کمک می‌کند [۳]. فیتزپاتریک و ریچی [۴] دو بُعد زیربنایی جهت‌گیری گفت‌وگوشنود و جهت‌گیری همنوایی را در الگوهای ارتباطات خانواده تعیین کرده‌اند. کوئرتر و فیتزپاتریک [۳]، جهت‌گیری گفت و شنود را میزانی که خانواده‌ها شرایطی را فراهم می‌آورند که در آن همه اعضای خانواده تشویق به شرکت آزادانه و راحت در تعامل، بحث و تبادل نظر درباره طیف وسیعی از موضوعات شوند، تعریف کرده‌اند. جهت‌گیری همنوایی نیز عبارت است از میزانی که خانواده‌ها بر روی همسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید تأکید می‌کنند. ترکیب این دو بُعد، چهار طرحواره ارتباطات خانواده را ایجاد می‌کند [۴] که الگوهای ارتباطات خانواده خوانده می‌شوند [۳]. این چهار نوع الگو یا چهار نوع خانواده از ترکیب وضعیت‌های زیاد یا کم بر روی پیوستارهای دو بُعد جهت‌گیری گفت‌وگوشنود و جهت‌گیری همنوایی حاصل می‌شوند و عبارتند از خانواده توافق‌کننده، خانواده کثرت‌گرا، خانواده حفظ‌کننده و خانواده بی‌قید. بامریند (۱۹۶۶)، به نقل از رحیمی [۵] معتقد است که خانواده‌هایی با گفت و شنود بالا تمایل دارند که فرزندان با مهارت‌های اجتماعی، قدرت حل‌مسأله و توانایی رهبری بالا تربیت کنند. این در حالی است که خانواده‌هایی با جهت‌گیری همنوایی بالا، از تعارض اجتناب می‌کنند و علاقه کمتری به افشای احساسات و جستجوی حمایت اجتماعی در فرایندهای چالش‌انگیز دارند. بر این اساس می‌توان به نقش الگوهای ارتباطی خانواده در افزایش میزان خلاقیت در فرزندان برای تولید ایده‌های نو و مناسب در حل مسایل فردی و اجتماعی پی برد.

هرچند خلاقیت، اغلب از دیدگاه فردی مطالعه می‌شود اما خلاقیت می‌تواند در گروه نیز مشاهده شود [۶]. تجزیه و تحلیل ویژگی‌های افراد و موضوعات خلاق نشان داده است که بیشترین نوآوری‌های علمی و هنری، از تفکرات مشترک، مکالمات احساسی و کشمکش‌های بین افراد مختلف و تأکید بر اهمیت بُعد اجتماعی خلاقیت، ظهور پیدا کرده است [۷]. خلاقیت در درون فرد اتفاق نمی‌افتد بلکه در کنش متقابل بین اندیشه‌های یک فرد و زمینه

اجتماعی - فرهنگی او رخ می‌دهد [۸]. به همین دلیل از عبارت خلاقیت اجتماعی، برای توصیف تعامل خلاق در حوزه‌های اجتماعی استفاده می‌شود [۹]. تعاملات انسان‌ها نه تنها لازم، بلکه محور اصلی خلاقیت اجتماعی است [۷]. خلاقیت اجتماعی به عنوان یک فرایند اجتماعی - فرهنگی که در آن محصولات جدید و مناسبی به وجود می‌آید، تعریف شده و تنها در افراد برجسته دیده نمی‌شود، بلکه به عنوان یک استعداد کلی در نظر گرفته می‌شود که در هر فردی می‌تواند پرورش یابد [۸]. تازگی و نو بودن یک عمل در حوزه خلاقیت اجتماعی، در طول یک پیوستار روانی - تاریخی تغییر می‌کند. همچنین، اندازه گروه نیز می‌تواند از روابط دوتایی تا حد یک اجتماع متغیر باشد. در پژوهش حاضر تمرکز اصلی بر بررسی ارائه راه‌حل‌های نو در روابط بین فردی است.

افراد دارای خلاقیت اجتماعی هنگام ورود به عرصه اجتماع، دارای رفتار مطلوب اجتماعی هستند و جهت تجربه امور و فعالیت‌های مختلف، آمادگی دارند [۱۰]. اگر ارزش‌هایشان با گروه همسان نباشد، به سادگی تابع ارزش‌های گروه نمی‌شوند و پیچیدگی و تازگی را بر سادگی و شناخته‌شدگی ترجیح می‌دهد.

از طرفی، انسان مخلوقی گروه دوست و اجتماعی است و برای برآوردن نیازهای عاطفی، اجتماعی و زیستی خود، احتیاج به تعامل با دیگران دارد. در یک گروه، با توجه به عکس‌العمل‌های متفاوت افراد نسبت به یک مسأله، داشتن ارتباط خوب با دیگران و وجود تعامل مثبت گروهی از اهمیت بالایی برخوردار است و به افزایش بازدهی کارهای فردی نیز کمک بسیاری می‌کند. توانایی ایجاد و حفظ روابط میان فردی، نیازمند دارا بودن خلاقیت اجتماعی است. بدین گونه که فرد یا افرادی بتوانند با استفاده از ایده‌هایی نو و بدیع، تعارضات را شناسایی و آن را حل کنند [۱۱]. در اکثر مطالعات، خانواده به عنوان اولین نظام اجتماعی شناخته شده است که از همان آغاز تولد، نقش بسیار مهمی در تحول، رشد و پرورش اجتماعی فرزندان داشته و می‌تواند توانایی‌هایی را در فرزندان ایجاد و شکوفا کند. پدر و مادر، از طریق ایجاد فرصت‌هایی برای انجام فعالیت‌های مفید و ارائه انواع مختلف تجارب تسلطی، پاسخگویی ارتباط‌های کودکان‌شان هستند [۱۲] و به آن‌ها مهارت‌هایی را می‌آموزند که هنگام ورود به محیطی بزرگتر که مستلزم ارتباطات بیشتر است، یاری‌گرشان باشند. پژوهش‌های متعدد [۱۳]، [۱۴] و [۱۵]، حاکی از اهمیت نوع ارتباطات اعضای خانواده در پرورش خلاقیت در کودکان است. اما تاکنون درباره آیا الگوهای ارتباطی خانواده می‌تواند زمینه ساز ایجاد خلاقیت اجتماعی در کودکان نیز باشد، پژوهشی صورت نگرفته است. بنابراین اهمیت بررسی در زمینه تعاملات اعضاء خانواده به عنوان عامل تأثیرگذار بر پرورش فرزندان خلاق در زمینه مسایل اجتماعی نمود پیدا می‌کند.

با توجه به مباحث فوق، پژوهش حاضر به بررسی رابطه الگوهای ارتباطی خانواده و خلاقیت اجتماعی در دانش‌آموزان پرداخته است. سؤالات این پژوهش عبارتند از: ۱- آیا بین الگوهای ارتباطی

می‌کند. این موارد شواهدی برای روایی سازه مقیاس را به دست می‌دهد [۳]. در ایران، در تحقیق کوروش‌نیا [۱۷]، جهت احراز روایی سازه از روش‌های تحلیل عاملی و همسانی درونی استفاده شد. وی ارزش ویژه دو عامل گفت‌وگوشنود و همنوایی را در تحلیل عاملی به ترتیب ۶/۴۸ و ۳/۲۶ گزارش نمود که بر روی هم ۳۷/۴۳٪ واریانس را تبیین می‌نمود. نتیجه ضریب همبستگی ابعاد جهت‌گیری گفت و شنود و همنوایی با نمره کل به ترتیب ۰/۷۶ و ۰/۴۴ گزارش شده است. در پژوهش حاضر، روایی مقیاس، از طریق محاسبه ضریب همبستگی هر گویه با نمره بُعد مربوط به آن گویه به دست آمد. تمام ضرایب که در دامنه ۰/۳۵ تا ۰/۶۶ قرار داشتند در سطح یک هزارم معنادار بودند و هر سؤال بیش‌ترین همبستگی را با مقیاس مربوط به خود داشت. بررسی‌های انجام شده درباره اعتبار این ابزار، میانگین مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۹ (دامنه ۰/۹۲ تا ۰/۸۴) برای بُعد گفت و شنود و ۰/۷۹ (دامنه ۰/۸۴ تا ۰/۷۳) برای همنوایی و ضریب اعتبار به روش بازآزمایی بعد از یک دوره سه هفته‌ای، ۰/۹۹ برای بُعد گفت و شنود و ۰/۹۳ برای وضعیت همنوایی را گزارش کرده‌اند [۳]. کوروش‌نیا [۱۷]، اعتبار این مقیاس را به روش ضریب آلفای کرونباخ برای بُعد گفت و شنود ۰/۸۷ و برای بُعد همنوایی ۰/۸۱ به دست آورده است. در تحقیق حاضر، جهت تعیین اعتبار از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار این ضریب به ترتیب برای وضعیت گفت و شنود و همنوایی برابر ۰/۸۴ و ۰/۷۵ بود. ضرایب، بیانگر اعتبار مطلوب مقیاس می‌باشد.

تکالیف حل مسأله خلاقیت اجتماعی: برای ارزیابی میزان خلاقیت اجتماعی، از تکالیف حل مسأله خلاقیت اجتماعی مچیرود و لیوبرت [۱۶] استفاده شد. در این تکالیف، بر اساس پژوهش مچیرود و لیوبرت [۱۶] از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا در پاسخ به سه مسأله اجتماعی که برحسب ماهیت فرد یا افراد درگیر با هم متفاوتند، راه‌حل‌های خلاقانه خود را بنویسند و علاوه بر محاسبه نمره کل خلاقیت اجتماعی، نمره فرد در دو بُعد سیالی و ابتکار نیز محاسبه گردید.

در بُعد سیالی، تعداد پاسخ‌های معتبر و خلاقانه ارائه شده توسط کودک در نظر گرفته شد. نمره بالاتر به معنای تعداد بیشتر پاسخ‌های معتبر است. برای به دست آوردن نمره فرد در بُعد ابتکار، ابتدا طبقات پاسخ‌های مشابه در کل پرسشنامه‌ها و فراوانی آن‌ها مشخص شد. سپس برای هر طبقه میانگین گرفته شد. نمره میانگین به دست آمده از عدد یک کسر گردید و به این نحو، نمره آن طبقه محاسبه گردید. برای پرسشنامه هر فرد، مجموع نمرات پاسخ‌های وی در هر سؤال به عنوان نمره آن سؤال و مجموع نمرات سه سؤال به عنوان نمره بُعد ابتکار منظور گردید. نمره بالاتر، نشان‌دهنده میزان ابتکار بیشتر است. نمره کل خلاقیت اجتماعی نیز از مجموع نمرات مؤلفه‌های سیالی و ابتکار به دست آمد.

مچیرود و لیوبرت [۱۶]، برای به دست آوردن روایی همگرا، از همبستگی پرسشنامه خلاقیت اجتماعی با آزمون‌های هوشی مختلف (آزمون استفاده غیرمعمول از جعبه (تورنس، ۱۹۷۴)، سیالی

خانواده و خلاقیت اجتماعی دانش‌آموزان مدارس راهنمایی رابطه وجود دارد؟ ۲- آیا ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده می‌توانند پیش‌بینی‌کننده خلاقیت اجتماعی و ابعاد آن در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی باشند؟

روش

اساس پژوهش حاضر بر رابطه بین متغیرها قرار دارد، لذا از نوع همبستگی است. جامعه آماری در این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر پایه‌های اول تا سوم مدارس راهنمایی شهر شیراز بود که در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ مشغول به تحصیل بودند. نمونه پژوهش حاضر شامل ۳۹۲ دانش‌آموز پایه اول تا سوم راهنمایی (۱۴۸ پسر و ۲۴۴ دختر) بود که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی انتخاب شده بودند. بدین صورت که از بین فهرست مدارس راهنمایی شهرستان شیراز، دو مدرسه دخترانه و دو مدرسه پسرانه به صورت تصادفی انتخاب و از هر پایه تحصیلی نیز به صورت تصادفی یک کلاس انتخاب گردید. برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط به متغیرهای مورد پژوهش، از پرسشنامه تجدیدنظرشده الگوهای ارتباطی خانواده [۴] و تکالیف حل مسأله خلاقیت اجتماعی [۱۶] استفاده شد. به منظور ایجاد شرایط یکسان در پاسخگویی به سؤالات مقیاس خلاقیت اجتماعی، ابتدا سؤال یک این مقیاس بین همه دانش‌آموزان توزیع گردیده و مدت زمان ۵ دقیقه برای پاسخگویی به آن در نظر گرفته شد. برای سؤالات دو و سه این مقیاس نیز به همین ترتیب عمل گردید. برای کنترل اثر احتمالی ترتیب ارائه پرسشنامه‌ها، چهار پرسشنامه‌ی دیگر پژوهش، به ترتیب کاملاً تصادفی در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت. اگر چه محدودیت زمانی خاصی برای پاسخگویی به سؤالات وجود نداشت اما شرکت‌کنندگان در پژوهش، تقریباً در مدت زمان بین ۲۵ تا ۳۰ دقیقه در همان محل کلاس‌های عادی خود به تکمیل پرسشنامه‌ها پرداختند. قبل از ارائه پرسشنامه‌ها به دانش‌آموزان، توضیحات مختصری در باره هدف تحقیق، ضرورت همکاری صادقانه آن‌ها و چگونگی پاسخ به سؤالات داده شد. همچنین یادآوری گردید که نیازی به ذکر نام و مشخصات نیست تا آن‌ها بتوانند در کمال راحتی و صداقت به سؤالات پاسخ دهند.

پرسشنامه الگوهای ارتباطی خانواده: این ابزار یک مقیاس خودسنجی است که توسط فیتزباتریک و ریچی [۴] طراحی شده و بدین وسیله درجه موافقت یا عدم موافقت پاسخ‌دهنده را در دامنه‌ای پنج درجه‌ای (۴ = کاملاً موافقم، ۰ = کاملاً مخالفم) درباره ۲۶ گزاره که در زمینه ارتباطات خانوادگی او هستند، می‌سنجد. این ابزار ابعاد گفت‌وگوشنود و همنوایی را می‌سنجد، بدین صورت که ۱۱ گزاره اول مربوط به بعد همنوایی و ۱۵ گزاره بعد مربوط به بعد گفت و شنود است. بنابراین نمرات بُعد گفت و شنود در دامنه ۰ تا ۶۰ و بُعد همنوایی در دامنه ۰ تا ۴۴ قرار دارند.

این ابزار پایه نظری قوی دارد و ساز و کارهای تأثیر ابعاد گفت و شنود و همنوایی بر ارتباطات خانواده و پیامدهایش را به خوبی بیان

و مؤلفه‌های آن یعنی مولفه سیالی ($r = -0/18$, $p = 0/01$) و ابتکار ($r = -0/22$, $p = 0/01$) است. به طور کلی نتایج حاکی از روایی مطلوب پرسشنامه خلاقیت اجتماعی برای استفاده در فرهنگ ایرانی است.

همچنین مجیرود و لیوبرت [۱۶]، ضریب پایایی این ابزار را به روش آلفای کرونباخ، ۰/۸۷ گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر، جهت تعیین پایایی هر دو مؤلفه و نمره کل، از روش آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار این ضریب برای مولفه سیالی، ابتکار و خلاقیت اجتماعی به ترتیب برابر ۰/۷۵، ۰/۶۴ و ۰/۹۰ بود که بیانگر اعتبار مطلوب مقیاس می‌باشد.

یافته‌ها

به منظور بررسی اطلاعات توصیفی متغیرها، میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش در جدول ۱ آمده است.

کلمات (ترستون و ترستون، ۱۹۵۳) و تکالیف قصه‌گویی) استفاده کردند. همبستگی پرسشنامه خلاقیت اجتماعی با آزمون جعبه، برابر $r = 0/87$ ($p = 0/01$)، با سیالی کلمات برابر $r = 0/52$ ($p = 0/01$) و با تکالیف قصه‌گویی برابر $r = 0/55$ ($p = 0/01$) بود. با توجه به اینکه این پرسشنامه اولین بار بود که در ایران مورد استفاده قرار می‌گرفت، در پژوهش حاضر، جهت تعیین روایی، از روایی همگرا (رابطه خلاقیت اجتماعی با عزت‌نفس روزنبرگ [۱۸]) و روایی واگرا (رابطه خلاقیت اجتماعی با پرخاشگری ماتسون و همکاران [۱۹]) استفاده شد. میزان ضرایب همبستگی بین عزت‌نفس و خلاقیت اجتماعی ($r = 0/30$, $p = 0/01$)، مولفه سیالی ($r = 0/29$, $p = 0/01$) و مولفه ابتکار ($r = 0/30$, $p = 0/01$) مثبت و معنادار بود و نتایج حاکی از دارا بودن روایی همگرای پرسشنامه خلاقیت اجتماعی است. همچنین، نتایج روایی واگرا حاکی از وجود رابطه منفی و معناداری بین مقیاس پرخاشگری و خلاقیت اجتماعی ($r = -0/20$, $p = 0/01$)

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش

شاخص‌های آمار توصیفی	الگوهای ارتباطی خانواده		خلاقیت اجتماعی	
	گفت و شنود	همنوایی	ابتکار	سیالی
میانگین	۵۱/۲۵	۳۰/۶۲	۵/۳۳	۷/۴۸
انحراف معیار	۱۲/۱۹	۸/۷۹	۲/۴۷	۴/۰۲
کل				۱۲/۸۱
				۶/۳۵

گردید. (جدول ۲). همانطور که در جدول ۲ مشهود است، خلاقیت اجتماعی و مولفه‌های آن با بعد گفت و شنود روابط مثبت و معناداری و با بُعد همنوایی رابطه منفی و معناداری داشته است.

در پاسخ به سؤال اول پژوهش مبنی بر اینکه «آیا بین الگوهای ارتباطی خانواده و خلاقیت اجتماعی در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی رابطه وجود دارد؟» از ضریب همبستگی پیرسون استفاده

جدول ۲. ماتریس همبستگی متغیرهای مورد مطالعه ($N = 392$)

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵
۱- گفت و شنود	-				
۲- همنوایی	-0/07	-			
۳- ابتکار	0/24*	-0/24*	-		
۴- سیالی	0/23*	-0/25*	0/91*	-	
۵- خلاقیت اجتماعی	0/24*	-0/25*	0/97*	0/99*	-

* $p \leq 0/01$

($\beta = 0/22$, $p < 0/0001$) و مولفه‌های آن یعنی سیالی ($\beta < 0/0001$)، ($\beta = 0/21$, $p < 0/0001$)، ابتکار ($\beta = 0/23$, $p < 0/0001$) و جهت‌گیری همنوایی خانواده، پیش‌بینی کننده منفی و معنادار خلاقیت اجتماعی ($\beta = -0/23$, $p < 0/0001$) و مولفه‌های آن یعنی سیالی ($\beta = -0/22$, $p < 0/0001$) و ابتکار ($\beta = -0/23$, $p < 0/0001$) می‌باشد.

برای پاسخ به سؤال دوم پژوهش، مبنی بر اینکه «آیا ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده می‌توانند پیش‌بینی کننده خلاقیت اجتماعی و ابعاد آن در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی باشند؟» از روش رگرسیون چند متغیری به شیوه همزمان استفاده گردید (جدول ۳). نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که جهت‌گیری گفت و شنود خانواده پیش‌بینی کننده مثبت و معنادار خلاقیت اجتماعی

جدول ۳. نتایج رگرسیون چندگانه خلاقیت اجتماعی و مؤلفه‌های آن بر ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده

متغیر پیش‌بین	متغیر ملاک	F	P<	R	R ²	R ² تعدیل شده	β	t	P<
گفت‌وشنود	ابتکار	۲۳/۸۳	۰/۰۰۰۱	۰/۳۳	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۲۳	۴/۷۱	۰/۰۰۰۱
همنوایی							-۰/۲۲	۴/۷۰	۰/۰۰۰۱
گفت‌وشنود	سیالی	۲۲/۸۷	۰/۰۰۰۱	۰/۳۳	۰/۱۰	۰/۱۰	۰/۲۱	۴/۳۶	۰/۰۰۰۱
همنوایی							-۰/۲۳	۴/۸۵	۰/۰۰۰۱
گفت‌وشنود	خلاقیت اجتماعی	۲۴/۳۱	۰/۰۰۰۱	۰/۳۳	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۲۲	۴/۶۰	۰/۰۰۰۱
همنوایی							-۰/۲۳	۴/۹۰	۰/۰۰۰۱

بحث

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر، خلاقیت اجتماعی و مولفه‌های آن با بعد گفت‌وشنود الگوهای ارتباطی خانواده رابطه مثبت و معنادار و با بعد همنوایی رابطه منفی و معناداری را نشان داد. یافته‌های پژوهش، با نتایج برخی از پژوهش‌ها [۱۴]، [۱۵]، [۲۰] و [۲۱] مبنی بر تأثیر شیوه‌های فرزندپروری، نحوه تربیت والدین و نوع ارتباطات خانواده بر رفتار، عملکرد، انتظارات و میزان خلاقیت فرزندان، همسو می‌باشد. یافته‌های این پژوهش بیان می‌کنند که ارتباط، نقش کلیدی در کارکرد خانواده دارد. ادراک از خانواده به عنوان نهادی منعطف که در آن تعاملات باز و بلامانع می‌باشد و اعضای خانواده در مورد موضوعات مختلف با یکدیگر گفت‌وگو می‌کنند، نسبت به خانواده‌هایی که جوی مبتنی بر همنوایی دارند، سبب می‌شود که فرزندان بتوانند به راحتی عواطف و احساسات‌شان را ابراز کنند. در چنین خانواده‌هایی به جای تأکید بر استفاده از شیوه‌های سنتی و راه‌های آزمون شده در حل مسایل مختلف خصوصاً در زمینه تعاملات بین افراد، قابلیت پذیرش ایده‌های مختلف و جدید وجود دارد که همین مسأله زمینه ساز رشد خلاقیت اجتماعی در فرزندان این‌گونه خانواده‌ها می‌گردد. علاوه بر این، یافته‌های این پژوهش نشان داد که بعد گفت‌وشنود قادر به پیش‌بینی مثبت و معنادار خلاقیت اجتماعی و مولفه‌های آن و بعد همنوایی قادر به پیش‌بینی منفی و معنادار خلاقیت اجتماعی و مولفه‌های آن می‌باشد. پژوهشی که به طور دقیق این رابطه را بررسی کند، یافت نشد. اما نتایج این مطالعه، با نتایج مطالعات [۱۳]، [۱۴]، [۱۵] که به بررسی رابطه نوع خانواده با میزان خلاقیت فرزندان به طور کل پرداخته‌اند، همسو می‌باشد. در تبیین نتیجه حاصل از این پژوهش، می‌توان این‌گونه بیان کرد که در خانواده‌هایی با بُعد گفت و شنود بالا، ارتباطات باز و خودانگیخته وجود دارد و بحث‌های گسترده و در رابطه با موضوعات مختلف صورت می‌گیرد [۲۲]، [۲۳]. والدین به در نظر گرفتن همه جوانب یک مطلب قبل از اتخاذ تصمیم، بیان آشکار عقاید و حتی به چالش کشیدن دیدگاه‌های دیگران، تأکید دارند [۲۲]، [۲۴] و [۲۵]. در نتیجه، فرزندان چنین خانواده‌هایی دارای مهارت‌های اجتماعی، قدرت حل مسأله و توانایی رهبری و

قدرت ابراز وجود بالایی هستند [۵]، [۲۶] که همین مسأله باعث می‌شود تا در موقعیت‌های حل تعارض در روابط اجتماعی، به دنبال یافتن راه حل مناسب بوده و بتوانند راه‌حل‌های نو، ابتکاری و خلاقانه‌ای را به کار گیرند [۲۷]. برعکس، در خانواده‌های با همنوایی بالا، والدین مستبد و کنترل‌کننده هستند تأکید دارند که فرزندان آن‌ها باید از تعارض و مقابله با جمع اجتناب کنند، در بحث‌ها تسلیم آن‌ها شوند، به بزرگترها احترام گذارند و به‌طور کلی جلوی مسایل بین‌فردی را بگیرند [۲۲]، [۲۴]، [۲۵]، [۲۸] و [۲۹]. تعاملات در خانواده‌هایی با همنوایی بالا، بر اجتناب از تعارض و وابستگی متقابل خانواده به هم تکیه دارد. ارتباطات بین دو نسل در این خانواده‌ها منعکس‌کننده حرف‌شنوی از والدین و دیگر بزرگسالان است [۳۰]. در این خانواده‌ها از فرزندان انتظار می‌رود تا مطابق با میل والدین‌شان عمل کنند [۳]، در نتیجه فرزندان این‌گونه خانواده‌ها یاد می‌گیرند که از منابع قدرت پیروی کرده و در حل مسائل بین فردی، به جای به کارگیری تفکر واگرا و خلق شیوه‌های جدید، از شیوه‌های سنتی و مورد اعتماد قبلی استفاده کنند که همین مسأله توجیه‌کننده پایین‌تر بودن میزان خلاقیت اجتماعی در فرزندان این‌گونه خانواده‌ها است.

نتیجه‌گیری

نحوه ارتباطات اعضای خانواده از عوامل تأثیرگذار بر میزان عملکرد خلاقانه فرزندان آن‌ها در زمینه مسائل بین فردی و اجتماعی می‌باشد. والدین می‌توانند با اعمال تجدید نظرهایی در ارتباطات خود در خانواده، زمینه ارتقاء خلاقیت اجتماعی فرزندان‌شان را فراهم سازند، به گونه‌ای که هر چه محیط خانواده شرایط گفت و گوی باز و گسترده‌تری را فراهم آورد و ابراز احساسات و ابراز عقاید فرزندان را ترغیب کند، می‌تواند زمینه‌ساز پرورش فرزندان خلاق گردد که قادرند با شیوه‌های نوین‌تری به حل مسائل اجتماعی بپردازند. همچنین با توجه به یافته‌های پژوهش، به مدارس و مسئولین تعلیم تربیت توصیه می‌شود که مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی را به گونه‌ای آموزش دهند که زمینه رشد خلاقیت اجتماعی در دانش‌آموزان را فراهم آورد.

مشاهده افراد در موقعیت‌های طبیعی است. چنانچه شرایط مشاهده فراهم می‌شد، احتمالاً نتایج بهتری حاصل می‌گردد. همچنین تکرار تحقیق حاضر در فرهنگ‌های فردگرا یا جمع‌گرای دیگر و با گروه‌های قومی دیگر نیز می‌تواند مفید باشد. **تشکر و قدردانی:** از همه عزیزانی که ما را در انجام این پژوهش یاری دادند، کمال تشکر را داریم.

منابع

- Samani S. Causal model of family solidarity, independence and emotional adjustment. [Dissertation]. Shiraz: University of Shiraz; 2002.
- Rahimi M, khayer, M. The relationship between family communication patterns and quality of life in high school students in Shiraz. Mashhad: University of Ferdowsi. 2007;10(1):20. [Persian].
- Koerner AF, Fitzpatrick MA. Toward a theory of family communication. *Commun Ther.* 2002; 12(1):70-91
- Fitzpatrick MA, Ritchie LD. Communication schemata within the family: Multiple perspective on family interaction. *Hum Commun Res.* 1994; 20(3):275-301.
- Rahimi M. The relationship between family communication patterns with the quality of life. [Dissertation]: Shiraz: University of Shiraz; 2007. [Persian]
- Bilton C. Management and creativity: From industries to creative management. Malden, MA: Blackwell; 2007.
- Fisher G, Giaccardi E, Eden H, Sugimoto M, Ye Y. Beyond binary choices: Integrating individual and social creativity. *Int J Hum-Comput St.* 2005; 63(4-5):482-512.
- Ma A. Computer supported collaborative learning and social creativity: A case study of fashion design. *J Inform, Inform Technol Organiz.* 2008; 3:17-40.
- Watson E. Who or What Creates? A Conceptual Framework for Social Creativity. *Acad Hum Res Deve.* 2007; 6(4):419-441.
- Afroz GA. Topics in the psychology of children and adolescents. Parent Asso, Tehran; 2006. [Persian].
- Hasanzadeh M. Investigating the relationship between family communication patterns, social self-efficacy and social creativity in guidance schools students in Shiraz [Dissertation]: Shiraz: University of Shiraz; 2011. [Persian]
- Pastorelli C, Caprara, GV, Barbaranelli C, Rola J, Rozsa S, Bandura A. The structure of children's perceived self-efficacy: A cross-national study. *Eur J Psychol Assess.* 2001; 17(2):87.
- Javidi Kalatehjafarabadi T. The relationship between family affective environment and children creativity [Dissertation]: Tehran: University of Tehran; 2000. [Persian]
- Cheraghi M, Refahi, ZH. The relationship between family affective environment and creativity in guidance schools students in Zarghan. Conference Proceedings of the psychology of adolescents and young adults; 2009.
- Mouchiroud C, Bernoussi A. An empirical study of the construct validity of social creativity. *Learn Indiv Diff.* 2008; 18(4):372-80.
- Mouchiroud C, Lubart T. Social creativity: A cross-sectional study of 6- to 11-year-old children. *Int J Behav Dev.* 2002; 26(1): 60-9.
- Koroshnia M. The effect of family communication patterns on children's psychological adjustment [Dissertation]: Shiraz: University of Shiraz; 2006. [Persian]
- Rosenberg M. Society and the adolescent self-image. Princeton, NJ: Prin Uni Press; 1965.
- Matson JL, Rotatori AF, Helsel WJ. Development of a Rating Scale to Measure Social Skills in Children: The Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters (MESSY). *Behav Res and Ther.* 1983; 21(4):335-40.
- Bong M. Effects of parent-child relationships and avoidance and cheating. *J Exper Educ.* 2008;76(2): 191-217.
- Gutman LM. How student and parent goal orientations and classroom goal structures influence the math achievement of african americans during the high school transition. *Contemp Educ Psychol.* 2006; 31(1):44-33.
- Borjali A. The effectiveness of mindfulness based on cognitive therapy (MBCT) on reducing the child-parental conflicts in adolescences. *J Behav Sci.* 2013;7(1):1-6. [Persian]
- Ross W. Intergenerational family communication patterns in relation to religious motivation [Dissertaion]. The Northern Kentucky University; 2009.
- Huang Y. Family communication patterns, communication apprehension and soci-communicative orientative orientation. A Study of Chinese Students [Dissertation]: University of Akron; 2010.
- Kagawa N. Influence of family communication patterns on adolescents' self-discrepancies and associated emotional and behavioral Consequences [Dissertation]: Minnesota: University of Minnesota; 2008.
- Bagerpur SBH, Fathi-Ashtiani A, Ahmadi KH, Ahmadi AA. The relationship between parenting styles with mental health and academic achievement. *J Behav Sci;* 2007; 1(1):34-40. [Persian]
- Torabi F, Seyf, D. The role of thinking styles in predicting dimensions of creativity among talented and high-achiever university students. *J Behav Sci.* 2013; 6(4):7. [Persian]
- Kelly L, Keaten JA, Finch C, Duarte IB, Hoffman P, Michels MM. Family communication patterns and the development of reticence. *Commun Educ.* 2002; 51(2):202-9.
- Koesten J, Anderson K. Exploring the influence of family communication patterns, cognitive complexity, and interpersonal competence on

adolescent risk behaviors. *J Fam Commun.* 2004; 4(2):99-121.

30. Fitzpatrick MA. The family communication patterns theory: Observations on its development and application. *J Fam Commu.* 2004; 4(3-4):167-79.

31. Mousavi M, Haghshenas H, Alishahi MJ. Effect of gender and performance school and school type on test anxiety among Iranian adolescents. *Iranian Red Crescent Med J.* 2008; 10(1): 4-7. [Persian]

